

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 35, Mart 2019, s. 293-301

ISSN: 2149-0821 Doi Number:<http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4872>

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah ÖZDEMİR

Cumhuriyet Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, Sivas,
gulsahontu@gmail.com

DOĞUM TRAVMASI VE TASARIM CANAVARINA DÖNÜŞÜM

Özet

İsviçre’de dünyaya gelmiş olan Hans Rudolph Giger plastik sanatlar ve sinema tarihinin harika çocuğu olarak adını tarihe yazmış bir sanatçıdır. Herşeyden önce iyi bir ressam, harika bir tasarımcı ve sıradışı bir heykeltıraş olan Giger’in doğuştan – hatta doğum öncesinden– gelen kendine has biyomekanik tarzı seyircisini genel olarak şaşırtmıştır. Sanatçı, sadece plastik sanatlar ve sinema ile sınırlı kalmayan meraklı mizacı sayesinde, doğum öncesi dönem ve bu dönemin öncesinde gelişen cinsel birlikteliğe kadarki eylemler zinciri üzerine ciddi psikolojik araştırmalar yapmış ve önemli saptamalarda bulunmuştur. Kendi kabuslarının ve rahatsız edici fantezilerin kaynağını ararken, biyolojik doğum travmasının olağanüstü psikolojik önemini keşfetmiştir. Giger insanın doğum öncesinde yaşamak zorunda kaldığı bir takım deneyimlerin insan bilinç altını derinden şekillendirdiğini iddia etmiş ve kendisinin de bu duruma maruz kaldığını belirtmiştir. Sanatçı; doğum, ölüm, cinsellik, teknoloji ve endüstrileşmenin yaratacağı tahribat üzerine çalışmalarını sürdürmüştür. Bu araştırma tarihsel yöntem tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Çalışmanın amacı; Giger’in tasarımlarının ortaya çıkmasını sağlayan durumları tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: Giger, Doğum Travması, Kabus, Yaratık, Tasarım, Sanat.

BIRTH TRAUMA AND TRANSFORMATION TO DESIGN MONSTER

Abstract

Hans Rudolph Giger, who was born in Switzerland, is an artist who has written his name in the history of plastic arts and cinema as a wonderful child. Above all, he was surprised to his viewer by the innate -even since the prenatal-

biomechanical style of Giger, who was a great painter, a great designer and an extraordinary sculptor. The artist, thanks to his curious temperament not limited to only plastic arts and cinema, he made serious psychological researches and made important determinations about the chain of actions that occurred until the sexual intercourse that occurred before and during the prenatal period. While discovering the source of his own nightmares and disturbing fantasies, he discovered the extraordinary psychological significance of biological birth trauma. Giger claimed that a number of experiences that people had to live before birth had deeply shaped human subconscious and that he had been exposed to this situation. The artist has continued her work on birth, death, sexuality, the destruction of technology and industrialization. This research was conducted by using historical method technique. The aim of the study was to identify the situations that led to the emergence of Giger's designs.

Keywords: Giger, Birth Trauma, Nightmare, Alien, Design, Art.

GİRİŞ

Adını dünyaya *Yaratık* (Alien, 1979) filminin tasarımcısı olarak duyuran Giger (resim 1), sıradışı formlardan oluşan tasarımları ile seyircisine fantastik dünyaların kapılarını açtığı kurgusal evrenin eşsiz tasvirlerini üreten çok yönlü bir sanatçıdır. Herşeyden önce iyi bir ressam, takdire doymayan bir tasarımcı ve sıradışı bir heykeltıraş olan Giger'in doğuştan – hatta doğum öncesinden– gelen kendine has biyomekanik tarzı ile seyircisini bazen şaşırtmış ama genel olarak da korkutmuştur. Deha olarak anılan Giger çocukluğundan ölümüne yaşadığı travmatik olaylar zinciri ve bunların bir takım psikolojik etkileri sonucunda ürkütücü ve bir o kadar da çekici tasarımlar gerçekleştirmiş ve farklı düşünme biçimi ile sanat dünyasına farklı yaklaşımlar getirmiştir. İnsanı alt üst edebilecek zorlu travmaların tasarımı harika bir boyuta çekebileceği inanılmaz bir durumdur.

Problem

20. yüzyılın deha sanatçısı Hans Rudolph Giger'in hayatının farklı dönemlerinde yaşadığı olaylar nelerdir ve bunların sonucunda oluşan psikolojinin sanatçının tasarımlarına yansıma biçimleri nasıldır?

Amaç

Çalışmanın amacı; sanat tarihine adını yazmış bir sanatçı olan Giger'in yaşamı ve tasarımları ve tasarımlarının ortaya çıkmasını sağlayan gelişmeleri tespit etmektir.

Yöntem

Araştırma verilerine nitel araştırma yaklaşımında tarihsel araştırma yöntemi ile literatür taraması yapılarak ulaşılmıştır. Tarihsel araştırma yöntemi konu ile ilgili kaynakların ve yayınların incelenmesi sırasında kullanılan yöntemdir. “Her araştırma konu ve probleminin bir geçmişi vardır. Araştırmacı bunları incelemek zorundadır. Her araştırma yapan, tez hazırlayan kişi bu yöntemi kullanmaktadır” (Kaptan“dan akt. Şen, 2005, 347).

GIGER

1940 yılında “yüksek dağları ve burjuva ilişkileri ile “çekilmez” olarak tanımladığı İsviçre'nin en büyük kantonu olan Graubunden'in başkenti Chur şehrinde” (Open Culture

Foundation, 2018) dünyaya gelen Hans Rudolph Giger, gerçekleştirdiği ürkütücü tasarımların karşısında aslen içe kapanık, cömert ve alçak gönüllü bir kişiliğe sahiptir. Sanatçının sanatsal tarzı gelişirken başta sürekli gördüğü kabusları olmak üzere birçok durumdan etkilenmiştir. “Protestan olmasına rağmen, ebeveynleri çocuklarını Katolik okullarına göndermişlerdir. Genç Hans Rudolf Giger, imajlarının çoğunu kilisede yaşadığı ruhi sarsıntılarda bulmuştur” (Widmer, 2012: 36). Çok küçük yaşlardan itibaren dünyayı farklı algılamaya başlayan Giger, 5 yaşlarındayken eczacı olan babası tarafından hediye edilen bir insan kafatası kemiği sayesinde yaşamın karanlık tarafı ile tanışmış ve bu olay onu çok heyecanlandırmıştır. Aile evi onun oyun alanıdır, özellikle “Hayalet treni” (resim 2) adlı çalışmasını oluştururken kâbuslarından ve bu evin arka bahçesine giden uzun koridorundan ilham almıştır (Open Culture Foundation, 2018). “Sanatçı daha sonraki yıllarda da bu aile evinden ilham alarak kitaplar yazmış ve tasarımlar gerçekleştirmiştir. Çok farklı bir çocuk olmuştur, “diğer çocuklar arabalarla oynamaktan zevk alırken, o arka tekerleklere kafatası koyduğunu anlatmıştır” (Widmer, 2012: 37).

Sanatçının çalışmaları; doğum, ölüm, cinsellik, teknoloji ve endüstrileşmenin hep bir elden yaratacağı bir kıyamet senaryosunun farklı sahneleridirler sanki (resim 3). Onun bu sıra dışı tarzında “doğal kökenli şekiller (biyolojik) yapay kaynaklar (teknolojik) ile birleştirilmektedir. Bu ortakyaşarlık, organik maddeler ile inorganik anatomileri, organlar ile endüstriyel nesnelere ve metal ile eti birleştirerek ikonografik düzeyde ele alınmıştır” (Arenas, 2017: 2). Çocukluğunda okuduğu Lovecraft öykülerinden çok etkilenen ve bunu tasarımlarına yansıtan sanatçı Bio-mekanik olarak adlandırılan tarzı ile oldukça sürreal bir tarz yakalamıştır. “Başka hiçbir sanatçı, dizginlenemeyen teknolojinin insan hayatını ele geçirmesini, gezegendeki ekosistemin intihar niteliğindeki tahribini, kıyamet oranlarına ulaşan şiddeti, cinsel istismarı, insanların kendi bedenlerinden, başkalarından ve kendi doğalarından uzaklaşmakla birlikte, sakinleştirici ve uyuşturucuların aşırı tüketilmesine sürükleyen yaşamın çılgınlığı gibi modern toplumu bezdiren sorunları böylesi bir etki ile yakalamamıştır” (Grof, 2017: 3).

İstemeyerek dört yıl okuduğu Mimarlık ve Endüstri Tasarımı bölümünü Zürih’te bitirir bitirmez sıradışı tarzı ile oluşturmaya başladığı sanatsal kariyerine geri dönmüştür. “Hieronymus Bosch, Alfred Kubin, Salvador Dali, Jean Cocteau ve Ernst Fuchs gibilerin zevklerinden ilham alan Giger, zengin fantastik sanatını oluşturmaya erken yıllarda başladı. Sanatçı olmasının yanı sıra hevesli bir koleksiyoncu da olan Giger, sembololoji ve ikonografi dünyasını çok iyi tanır” (Avcı, 2016). Teknik olarak ilk zamanlar yağlıboya ve mürekkep kullanmış olsa da daha sonraları boya tabancası tasarımlarını oluşturmak için kullandığı en favori araç olmuştur. Giger yaşarken yapılan bazı röportajlarda ise 90’ların başlarından sonra boya tabancası kullanmayı bıraktığını, çoğunlukla da 30x21 cm kağıtlar üzerine kalem ile çalıştığını ya da litoğraflar için yağlı kalem kullandığını söylemiştir (Paul, 2000: 3). Giger’in kullandığı teknik öylesine etkileyicidir ki fotoğrafsı bir gerçekliği bünyesinde saklayarak izleyicisine bir anlığına korkunç bir cehennem tahayyülünü yaşatır adeta.

Bazı eleştirmenler, sanatçılar ve koleksiyonerler tarafından yere göğe sığdırılamayan, deha olarak anılan Giger’in özellikle kendi halkı tarafından yeterince itibar görmediği düşünülmektedir. İsviçre halkı onun sıra dışılığını, kışkırtıcılığını ve karanlık dünyasını sanki tam olarak algılayamamıştır. Giger genel olarak çalışmalarında “modern toplumlarda hızla gelişen teknoloji, kıyamet boyutuna gelmiş şiddet, cinsel sapkınlıklar ve aşırı tüketim koşullarının beraberinde getirdiği bireylerin kendilerine, başkalarına ve doğaya karşı yabancılaşması gibi konuları” (Emekçi, 2017) tasvir etmiştir. Giger’in bu endişe verici, rahatsız

edici resimleri benimsenme ve reddedilme arasında sancılı bir duruma konumlanmıştır. Ne sanat dünyası ne de kendi halkı Giger'in insalığa dair bu travmatik, isyankar ve umutsuz tasvirlerini benimseyememiştir. Fakat sayıları az da olsa ona hayran olan ünlü isimler de olmuştur. “Ernst Fuchs, Martina Hoffman, Salvador Dali gibi ressamalar; Alejandro Jodorowsky, Ridley Scott, Oliver Stone gibi yönetmenler eserlerini övgüye” (Emekçi, 2017) boğmuşlardır. Tüm olumsuz bakış açılarına rağmen yarattığı formlar, hayatının dönüm noktası olan bir dönemde, sinema dünyasının bilim kurgu algısını yerle bir ederek sinemada yeni bir dönem başlatmıştır.

YARATIK

Giger'in altın çağı Alien (Yaratık) (resim 4) serisi ile başlamıştır. 1979 yılında *Yaratık* adlı film için uzaylı bir yaratık tasarımı aranırken yönetmen Ridley Scott ile Giger'in yolları bir şekilde kesilmiş ve Scott sanatçının tasarımlarına hayran olmuştur. Sanatçının *Necronomicon* (resim 5) adlı kitabındaki airbrush resimlerinden etkilenen Hollywood yönetmeni Scott, usta sanatçıdan, yaklaşmakta olan bilim kurgu filmi için bir ana karakter yaratmasını istemiştir (Widmer, 2012: 37). Holly Wood'u tasarımları ile ciddi şekilde sarsan Giger 1979 yılında Alien filmi ile En İyi Görsel Efekt dalında Oscar kazanmıştır. Giger, “uzay terörü ile ilgili yeni bir konsept yaratmış ve bu nedenle mitolojik boyutlardaki bir varlığın imajını vurgulayarak bilinmeyen yarattığı korku ile daha sonra en ünlü modern bilim kurgu canavarına dönüştürmüştür” (Arenas, 2017: 2). Tasarımlarını yaptığı filmin seti o kadar ürkütücü ve tuhaftır ki oyuncular sanki filmde oynamıyor adeta senaryoyu yaşıyorlardır. Filmin oyuncularından biri "Giger'in seti çok erotikti. Yani, her yerde cinsel organlar vardı ve bütün set bir tür rahmin içine giriyormuşsun gibi hissettiriyordu” (Emekçi, 2017) demiştir. Tasarımlarının başarılı bir şekilde üç boyutlu canlandırılması ile motive olan Giger daha bir çok film için tasarımlar yapmıştır. Yine de kıymeti bilinmeyen sanatçı Fox Entertainment Group tarafından defalarca haksızlığa uğratılmıştır. Bir röportajında: “Fox bana yıllar boyunca çok kötü davrandı ve son Yaratık filmine (Diriliş) yaptıkları övgülerde hiçbir şekilde adımları anmadılar” (Paul, 2000: 7) diyerek bu konudaki üzüntüsünü belirtmiştir. Her ne kadar Fox Group sanatçının adını anmasa da sanatçı filmde yarattığı başarı ile adını dünyaya duyurmuştur. Hatta öyle ki film sanatçının tüm sanatsal başarısını gölgede bırakmıştır. “O kendini, kendi yarattığı, yaratıcısını geride bırakan ve yakın tarihteki en kazançlı film destanlarından birini yazan yaratık tarafından yutulmuş bulmuştur ” (Arenas, 2017: 2). Yine de uzun yıllar sinema sektörüne çalışmış ve birçok bilim kurgu filmine tasarım ve ilham kaynağı olmuştur.

DOĞUM TRAVMASI

Psikanalizin kurucusu Sigmund Freud, Doğum Travması teorisini ortaya koyan Otto Rank ve Kollektif Bilinçdışı tasarımı ile Carl Gustav Jung'dan oldukça etkilenen Giger “kendi kabuslarının ve rahatsız edici fantezilerin kaynağını ararken, modern bilinç araştırmalarının öncülerinden bağımsız olarak biyolojik doğum travmasının olağanüstü psikolojik önemini keşfetmiştir” (Grof, 2005). *Bilincin Değiştirilmiş Hali* adlı incelenmesinde öncü olan ve transpersonel psikolojinin kurucusu Stanislav Grof benzersiz denemesi "HR Giger ve Yirminci Yüzyılın Ruhü" adlı yazısında transpersonel psikoloji açısından sanatçının düşsel dünyasını ilk kez açıklığa kavuşturmuştur. Giger'in sanatındaki korkunç yönleri ve klostrofobiyi yorumlayan Grof, sanatçının eserleriyle ilgili yeni derin anlayışlar ortaya çıkarmıştır. Grof'a göre Giger'in insan ruhunu anlaması birçok terapistin tecrübesinden çok daha üstündür ve sanatçı deneysel psikoterapi ve bilincin modern araştırmalarının öncülerinden bağımsız olarak Patrimonial

(aileden kalma) bir sarsıntının insan psikolojisi üzerindeki önemini ortaya koymuştur. “Giger tarafından ortaya konan ve onun sanatına yansıyan doğum kanalımız vasıtasıyla dünyaya gelişimizin güçlü hafızasını kapsayan insan bilinçaltında büyüleyici ve önemli bir alanın varlığı resmi akademik çevreler tarafından henüz tanınmamış ve kabul edilmemiştir” (Grof, 2005). Giger insanın doğum öncesinde yaşamak zorunda kaldığı bir takım deneyimlerin insan bilinç altını derinden şekillendirdiğini iddia etmiş, doğum sırasında meydana gelen anların zihnimize kaydedildikere gelecekteki kişiliğimizi etkilediğini ortaya koymuştur. “Çocuk ve anne doğum sırasında hayatlarını kaybedebilir, ve çocuklar boğulmaktan kaynaklı ciddi şekilde morarmış olarak, hatta ölü ve hayata döndürülme ihtiyacı ile doğabilmektedirler. Doğum süreci, fetüsün rahim kasılmalarının saldırısı ve aynı zamanda fetusun bu duruma agresif yanıtı şeklinde şiddet unsurlarını da içermektedir. Bu reaksiyon, hayatı ciddi olarak tehdit edilen bir biyolojik organizmanın biçimsiz öfkesi şeklini alır. Acı çekme ve hayati tehlike, fetüste yaşamsal tehdit ve aşırı kaygı hissi yaratmaktadır” (Grof, 2005). Ölümü doğum ile, doğumu da cinsellik ile ilişkilendiren Giger, tasarımlarında cinsellik ve ölüm temalarını çok fazla içi içe kullanmıştır. Kendisinin de bu doğum öncesi travmalarını yaşadığını ve hayatı boyunca gördüğü kabusların ve bu kabuslardan esinlenerek ortaya çıkardığı tasarımların doğum travması ile ilişkili olduğunu iddia etmiştir. Sanatçı “doğum kanalı boyunca devam eden zorlu geçiş sırasında fetüsün çektiği acı gibi saldırgan yada zehirli bir rahimdeki embriyonun acısını da yakından bilmiştir. Ve bu bilginin kaynağının kendi doğum anı olduğu”nu (Grof, 2005) iddia etmiştir. Ölümüne olan bu kaygılı saplantısının kaynağı sadece prenatal dönemde yaşadığını ileri sürdüğü travmalardan kaynaklanmamaktadır elbette. Uzun bir ilişki sonunda kısa ve depresyon dolu bir evlilik geçirdiği modeli Li Tobler’in 1975 yılındaki intiharı ve ölümü sanatçıyı derinden sarsmış ve acı kaybının izleri senelerce bir çok tasarımında kendini göstermiştir. “Tobler, Hans Giger’ın silahıyla kendini vurmuştur. Giger çok sarsılmış ve sonraki tüm zamanları üzüntü içinde kendini suçlayarak geçirmiştir” (Open Culture Foundation, 2018). Bu acı olaydan sonra tasarımları daha da karanlıklaşan sanatçının büyü yaptığı, ölüm sonrası dünya ile bağlantılarının olduğu hakkında yalan yanlış dedikodular ortaya çıkmıştır. Hatta “stüdyosunda ölü karısı Li Tobler’in kemiklerini tuttuğuna dair söylentiler oluşmuştur” (Rose, 2014). Giger hep anlaşılması zor bir sanatçı olmuştur ve bu sebepten hayatı boyunca çok sert eleştirilere maruz kalmış, akıl sağlığı sorgulanmış, çeşitli iftiralar ile yüzyüze gelmiştir.

Karşılaştığı tüm olumsuzluklara rağmen sanatından asla vazgeçmeyen sanatçı en büyük hayali olan Giger Müzesini 1998 yılında kurmuştur (resim 6). “Giger uzun zamandır hem kendi sanatını özgürce sergileyebileceği hem de diğer sanatçıları tanıtılabileceği kendi galerisine sahip olmayı hayal etmiştir” (Widmer, 2012: 3). Uzun uğraşlar ve ciddi harcamalar sonunda kurabildiği müzesini kendi tasarladığı iç mekan tasarımları ile zenginleştirmiş ve burada 40 yıllık sanat hayatı boyunca ürettiği resimlerini, heykellerini, iç mekan tasarımlarını, film setlerini, kendi özel koleksiyonunu ve genç sanatçıların eserlerini sergilemiştir. “Gruyeres şehrinde bulunan müzesine ziyaretçilerin bir kısmı goth kültürüne olan meraklarından veya Giger’in işlediği karanlık temaların şok edici etkisini deneyimlemek için” (Emekçi, 2017) gelmektedirler. Sanat yaşamına birçok kitap, film, sergi ve sayısız tasarım, bir oskar ödülü ve kendine ait sıradışı bir müze sığdıran sanatçı 2014 yılında evinin merdivenlerinden düşerek trajik bir şekilde yaşamına veda etmiştir. Ölmeden önce yapılan bir söyleşide ölüme dair şu sözleri sarfetmiştir: “Arkadaşlarımın mezarıma gelip gelmemesi benim için hiç önemli değil. Kendim de asla cenaze törenlerine gitmem, çünkü beni sadece üzüyorlar... Bence her şey ölümle sonuçlanıyor. Carmen’in aksine, yeniden doğuş bile... Hiçbir şeyin sürmediği bu

dünyaya geri dönmek isteme düşüncesi bile korkunç. Tekrar yaşamak istemiyorum. Bir kez yeter. Ayrıca her şey çok yorucu. Ama olmasam bile, sanat hayatım devam edecek. Bundan çok mutluyum umarım gelecek nesiller de çalışmalarımı tanıma fırsatı bulur” (Open Culture Foundation, 2018). Ölümünden sonra kurduğu müzenin daha da çok izleyici sayısına ulaştığı söylentilerine bakılırsa Giger’in yaşama dair tek beklentisi gerçekleşiyor gibidir.

SONUÇ

Giger’in korkunç ve cinsel öğelerden oluşan karamsar tasarımlarının kaynağı, sanatçının kendi doğumu sırasında yaşadığı travmatik bir saplantının yarattığı bir zihinsel sürece bağlanmaktadır. Prenatal dönemde yaşadığı travmanın kabuslarına yansıdığı fikrini ileri süren sanatçı, tasarımlarını bu kabuslardan etkilenerek oluşturmuştur. Farklı bakış açısı, sonu gelmeyen korkunç rüyaları ve ileri yaşlarda yaşamış olduğu eş kaybı da bu karanlık tasarımların ortaya çıkmasını destekleyen öğeler olmuştur. Bu durum ortaya müthiş sanat eserlerinin çıkmasına sebep olmuştur. Giger’in doğum öncesi dönemde yaşamış olduğu travma ve sonrasında başına gelen ilginç yaşam öyküsü sanatçının bir tasarım canavarına nasıl dönüştüğünü açıklamaktadır. 40 yıllık sanat hayatında yarattığı tasarımlar ile plastik sanatlar, sinema tarihinde çığır açmış ve psikoloji alanında ilginç fikirler ileri sürmüştür.

RESİMLER

Resim 1: Hans Rudolph Giger, 1940-2014

Resim 2: Hayalet Treni, H. R. Giger, 1976

Resim 3: H.R. Giger, Cadılar Dansı, 1977

Resim 4: Yaratık (Alien) Film Afişi, 1979

Resim 5: Necronomicon I (1976) ve Necronomicon II (1985) Kitaplarının Kapakları

Resim 6: Giger Müzesi, 1998

KAYNAKLAR

- Arenas, C. (2017). H.R. Giger, Alone With Night, An Exhibition Catalogue, Published by Le Lieu Unique, From June 16th to August 27th 2017
- Avcı, B. (2016). Karanlık Ruhlu Bir Deha: H.R. Giger, <https://www.bilimkurugulubu.com/genel/inceleme/karanlik-ruhlu-bir-deha-h-r-giger/>, (Erişim Tarihi 06,02,2019)
- Emekçi, N. (2017). "Yaratık"ın Yaratıcısı, Hans Rudolf Giger, <http://www.novicinema.com/2017/06/yaratkn-yaratcs-hans-rudolf-giger.html>, Erişim Tarihi: 11 Aralık 2018
- Grof, S. (2017). H.R. Giger, Alone With Night, An Exhibition Catalogue, Published by Le Lieu Unique, From June 16th to August 27th 2017
- Grof, S. (2005). H. R. Giger and the Zeitgeist of the Twentieth Century, Observations from Modern Consciousness Research. <http://www.primal-page.com/grofgige.htm>, Erişim Tarihi: 6 Haziran 2018
- Open Culture Foundation (2018). Hans Rudolph Giger, http://www.open-culture.co.uk/index.php?option=com_k2&view=item&id=104:hans-rudolf-giger&Itemid=123&lang=en, Erişim Tarihi: 20 Mart 2018
- Paul. R.F. (2000). Baphomet's Lament: An Interview with HR Giger, *Esoterra: The Journal of Extreme Culture*, Sayı 9 (Fall/Winter 2000), (Page: 3-11)
- Rose, S. (2014). Alien designer HR Giger: 'I am afraid of my visions'. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/film/2014/may/14/hr-giger-film-artist-alien-i-am-afraid-of-my-visions>. Erişim Tarihi: 06 Şubat 2019
- Şen, Ü. S. (2005). "Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanılması", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 5, Sayı 1, Sayfa 343-360, Erzurum
- Widmer, M. (2012). H.R. Giger's: Timeless Nightmares, *Swiss News Magazine*, Page: 36-38. https://www.littlegiger.com/articles/files/SwissNews_11_2012.pdf, Erişim Tarihi: 23 Nisan 2018.